

ŠIAULIŲ VALSTYBINĖS KOLEGIJOS DIRBTINIO INTELEKTO ETIŠKO NAUDOJIMO MOKSLO IR STUDIJŲ PROCESĖ GAIRĖS

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Šiaulių valstybinės kolegijos dirbtinio intelekto etiško naudojimo mokslo ir studijų procese gairės (toliau – Gairės) nustato reikalavimus dirbtinio intelekto naudojimui mokslo ir studijų procese Šiaulių valstybinėje kolegijoje (toliau – Kolegija). Gairės parengtos, vadovaujantis Dirbtinio intelekto etiško naudojimo mokslo ir studijų procese gairėmis, patvirtintomis Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus 2024 m. balandžio 29 d. įsakymu Nr. V-14 „Dėl dirbtinio intelekto etiško naudojimo mokslo ir studijų procese gairių tvirtinimo“ ir Kolegijos mokslo ir studijų procesą reglamentuojančiais teisės aktais.

2. **Gairių paskirtis.** Šiomis Gairėmis siekiama pateikti rekomendacijas dėl tinkamo dirbtinio intelekto (toliau – DI) įrankių pasitelkimo mokslinėje ir studijų (mokymo(si)) veikloje siekiant išvengti asmens duomenų apsaugos, akademinės etikos, autorystės ir kitų teisinių normų pažeidimų bei konfidencialios informacijos atskleidimo.

3. **Pagrindinės sąvokos.** Gairėse vartojamos sąvokos suprantamos taip, kaip jos apibrėžtos Dirbtinio intelekto etiško naudojimo mokslo ir studijų procese gairėse (2024), Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų (2009), Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių (2003) įstatymuose bei kituose teisės aktuose:

3.1. **Dirbtinis intelektas** (toliau – DI) – tai kompiuterinės sistemos, kurios geba atlikti įprastai žmogiškojo intelekto reikalaujančias užduotis, ir kurios demonstruoja protingą ir sumanų elgesį, analizuodamos savo aplinką ir darydamos gana savarankiškus sprendimus tikslui pasiekti. Dirbtinio intelekto sistemos gali būti grindžiamos vien tik programine įranga ir veikti virtualiajame pasaulyje (pvz., balso sintezatoriai, vaizdo analizės programinė įranga, paieškos sistemos, kalbos ir veido atpažinimo sistemos) arba gali būti integruotos techninėje įrangoje (pvz., pažangiuose robotuose, savaeigėse transporto priemonėse, bepiločiuose orlaiviuose ar Daiktų Interneto objektuose). Dirbtinio intelekto sistemos apima, bet neapsiriboja, kalbos supratimu, mokymusi, problemų sprendimu, matymu ar sprendimų priėmimu.

3.2. **Generatyvinis dirbtinis intelektas** (toliau – generatyvinis DI) – tai dirbtinio intelekto technologija, kuri ne tik analizuoja ir interpretuoja duomenis, bet ir geba kurti naują turinį (pvz., vaizdus ar tekstą) pagal pateiktą užklausą ar kitaip nurodytus kriterijus. Technologinė pažanga leidžia generatyvinio DI modelius integruoti į įvairias aplikacijas – nuo mobiliųjų programėlių iki kompleksinių mokslinių tyrimų sistemų.

3.3. **Generatyvinio DI įrankiai** – tai platformos, kuriose įdiegti generatyvinio dirbtinio intelekto modeliai ir kurios leidžia vartotojams naudojant paprastas ir intuityvias sąsajas generuoti tekstą, vaizdus ar kitą turinį.

3.4. **Mašininis mokymasis** (angl. *machine learning*) – tai dirbtinio intelekto šaka, apimanti algoritmus, leidžiančius kompiuteriui išmokti atlikti užduotis remiantis duomenimis, o ne iš anksto sudarytomis taisyklėmis ar instrukcijomis.

II SKYRIUS BENDRIEJI DIRBTINIO INTELEKTO ETIŠKO NAUDOJIMO PRINCIPAI

4. Išskiriami šie DI etiško naudojimo principai:

4.1. **demokratijos principas:** turi būti diegiamos tik tos DI technologijos, kurios yra suderinamos su demokratinėmis vertybėmis ir žodžio laisve;

4.2. **akademinio sąžiningumo principas:** DI ir jo rezultatai turi būti naudojami atsižvelgiant į akademinės etikos nuostatas ir nepažeisti akademinio sąžiningumo principų. Neetiškai panaudoti DI rezultatai traktuojami kaip plagiatas arba kiti akademinio sąžiningumo pažeidimo atvejai;

4.3. **atsakomybės principas:** atsakomybę už DI rezultatus, su jų pateikimu susijusias rizikas ir jų valdymą turi prisiimti tuos rezultatus pateikęs asmuo. Tas asmuo turi įvertinti informaciją iš įvairių šaltinių, taip pat ir sukurtą generatyvinio DI įrankiais, bei priimti sprendimus. Jam tenka ir atsakomybė dėl jos naudojimo;

4.4. **kompetencijų ugdymo principas:** kompetencijų DI srityje ugdymas yra būtinas saugaus, etiško ir prasmingo DI naudojimo studijų ir mokslo procese ir už jo ribų veiksnys;

4.5. **teisingumo principas:** DI technologijos turėtų būti vienodai prieinamos visiems studijų ir mokslo proceso dalyviams nepriklausomai nuo lyties, rasės, socialinės ir ekonominės padėties, atsižvelgiant į įvairių individualių poreikių turinčius asmenis;

4.6. **žmogaus teisių ir laisvių apsaugos principas:** naudojant DI turėtų būti užtikrinama ir skatinama žmogaus teisių ir laisvių apsauga bei orumas. Jokiai DI technologijai neturėtų būti teikiama viršenybė prieš žmogų. Asmenys turi teisę nesutikti, kad sprendimai dėl jų būtų priimami visiškai automatizuotai;

4.7. **skaidrumo principas:** DI įrankių pasirinkimas turi būti skaidrus, pagrįstas ir deklaruojamas;

4.8. **žmogaus ir DI atribojimo principai:** nepriklausomai nuo DI panaudojimo studijų ir mokslo procese masto ir apimties, privalu siekti aiškaus DI naudojimo identifikavimo, įgalinančio atskirti žmogaus kūrybos vaisius nuo DI sugeneruotų produktų;

4.9. **saugos ir saugumo principas:** siekiant užtikrinti žmonių, aplinkos ir ekosistemų saugą ir saugumą, reikėtų vengti nepageidaujamos žalos (saugos rizika), taip pat pažeidžiamumo dėl kibernetinių išpuolių (saugumo rizika), o šios problemos turėtų būti sprendžiamos, joms užkertamas kelias ir jos šalinamos per visą DI sistemų gyvavimo ciklą.

5. Generatyvinio DI įrankis negali būti nurodomas kaip kūrinio autorius. Autorius, pasitelkęs generatyvinio DI įrankius, yra atsakingas už savo kūrinio autorystę. Autoriai yra visiškai atsakingi už savo rankraščio turinį, net ir už tas jo dalis, kurios buvo sukurtos DI įrankiu, ir todėl yra atsakingi už bent kokius publikavimo etikos pažeidimus.

6. Autoriai, pateikdami generatyvinio DI rezultatus, cituojamus savo moksliniame ar mokslinio tiriamojo pobūdžio kūrinyje (t. y., kursiniuose, baigiamuosiuose, kituose studijų metu atliekamuose rašto darbuose), turėtų nurodyti naudotą generatyvinio DI įrankį ir jo panaudojimo datą. Jei generatyvinio DI įrankis buvo pasitelktas betarpiškai moksliniam tyrimui atlikti, rekomenduojama tai nurodyti kūrinyje.

III SKYRIUS DIRBTINIO INTELEKTO ĮRANKIŲ VERTINIMAS, VALIDAVIMAS IR NAUDOJIMAS

7. Prieš pradėdant naudoti generatyvinio DI įrankius mokslo ir / ar studijų procese, tikslinga būtų apsibrėžti, kokie generatyvinio DI įrankiai, kaip ir koku mastu turėtų būti naudojami konkrečioje studijų, mokslo kryptyje ar kt. srityje. Šiuo tikslu techniniais klausimais (kaip pvz., diegimas, patikimumas (validumas) ir pan.) konsultuoja Informacinių technologijų centras, akademiniais ir mokslo etikos klausimais atitinkamas funkcijas atliekantys darbuotojai ir / ar komitetai.

8. DI įrankių, naudojamų mokslo ir studijų srityse, stebėseną ir validavimą yra grindžiami šiais kriterijais:

8.1. metodologinis DI įrankių pagrįstumas (atitiktis pagrindiniams mokslo metodologijos principams);

8.2. nediskriminavimo principo užtikrinimas (pvz., lyties, negalios, socialinio ir ekonominio statuso, etninės ir kultūrinės kilmės ir geografinės padėties atžvilgiu);

8.3. intelektinės nuosavybės (autorių) teisių užtikrinimas;

8.4. atitiktis mokslinių tyrimų etikai: atitikties mokslinių tyrimų etikai komitetas turėtų įvertinti atitikties mokslinių tyrimų etikai paraiškoje (toliau – paraiška) numatomų naudoti DI įrankių atitiktį mokslinių tyrimų etikos principams. Atliekant paraiškos vertinimą, reikėtų įvertinti paraiškoje numatomus naudoti DI įrankius informuoto asmens sutikimo atžvilgiu ir atkreipti dėmesį, ar informuoto asmens sutikime yra nurodyta, kad bus naudojami DI įrankiai;

8.5. generatyvinio DI įrankių patikimumas: atkreipti dėmesį į netinkamą DI generuojamą turinį (ar generatyvinio DI išvestyse yra suklastotų vaizdų, netikrų (netikslių ar melagingų) naujienų, neapykantą kurstančios kalbos) ir jo nenaudoti arba gražinti vartotojui. Jei nustatoma, kad generatyvinio DI įrankiai generuoja netinkamą turinį, tokių įrankių naudojimas turėtų būti apribotas arba visiškai uždraustas;

8.6. edukacinis tikslingumas (tinkamumas studijų krypties / studijų programų turiniui ir siekiniams).

9. DI įrankių naudojimas:

9.1. Generatyvinio DI įrankių naudojimas turi atitikti teisės aktams.

9.2. Konkrečių generatyvinio DI įrankių palaikymas, atnaujinimas, peržiūra ar atsisakymas, turėtų remtis periodiškai gaunamu grįžtamuju ryšiu.

9.3. Atsižvelgiant į tai, kad generatyvinio DI įrankiai gali generuoti neteisingus rezultatus ir pateikti įžeidžiančią ar neetišką medžiagą, jį naudojantys akademinės bendruomenės nariai turėtų atlikti papildomą DI sugeneruotų rezultatų analizę, kad užtikrintų generatyvinio DI pateikiamų rezultatų pagrįstumą ir patikimumą (validumą).

9.4. Akademei bendruomenei reikėtų turėti kritišką požiūrį į vertybines orientacijas, kultūrinius standartus ir socialinius papročius, įtvirtintus generatyvinio DI apmokymo modeliuose.

9.5. Generatyvinio DI įrankiai gali būti naudojami siekiant praplėsti požiūrį, kai planuojami moksliniai tyrimai, papildyti duomenų tyrinėjimą ir literatūros apžvalgas ir kt. Taip pat generatyvinio DI įrankiai potencialiai gali būti naudojami siekiant sukurti ir atsakyti į mokslinio tyrimo klausimus, pasiūlyti atitinkamas metodologijas, automatiškai rinkti informaciją, tyrinėti platų spektrą duomenų, pasiūlyti literatūros apžvalgų projektus, automatizuoti duomenų interpretavimo dalis.

9.6. Kadangi generatyvinio DI įrankiai ar modeliai vis dar nėra visiškai patikimi, jie studijų ir mokslo procese turėtų būti naudojami atsargiai ir tik tuomet, kai to reikia:

9.6.1. naudotojai turi būti etiški, vengti taikyti užklausas, kurios gali sugeneruoti netinkamą, šališką ar žalingą turinį;

9.6.2. naudotojai turi prisiimti visą su DI ir jo sukurtų rezultatų naudojimu susijusią atsakomybę tiek galutinio rezultato turinio, tiek jo kokybės prasme, todėl bet koks pagalbiniais įrankiais sugeneruotas rezultatas turi būti kruopščiai patikrintas;

9.6.3. turi būti aiškiai nurodyta, kad pateikiamas rezultatas yra parengtas naudojantis generatyvinio DI įrankiais. Tai galima padaryti arba pačiame rašto darbe (įvade, tyrimo metodikos aprašyme, literatūros sąrašo pabaigoje ar pan.), arba pateikti kaip priedą;

9.6.4. jei rašto darbas rengiamas kolegialiai, visi grupės nariai turi būti informuoti apie generatyvinio DI įrankių ar modelių naudojimą, taip pat ši informacija turi būti pateikta ir kitiems darbo, užduoties, tyrimo partneriams arba užsakovams, jei tokių yra;

9.6.5. naudotojams rekomenduojama išsaugoti generatyvinio DI įrankių ar modelių sugeneruotus rezultatus visa apimtimi, o taip pat jų gavimo kelią, nurodyti naudotą generatyvinio DI įrankį ar modelį, jo panaudojimo datą;

9.6.6. dėl generatyvinio DI įrankių naudojimo aktualumo ir apimties mokslinėse publikacijose sprendžia pats tyrėjas, tačiau bet kuriuo atveju turi būti laikomasi akademinės etikos normų ir atsižvelgiama į leidėjo ar finansuotojo nustatytas taisykles ar politiką. Reikėtų nepamiršti, kad kai kur tokių įrankių naudojimas yra draudžiamas ar netgi baudžiamas.

10. Generatyvinio DI įrankiai ar modeliai negali būti autoriais ar bendraautoriais, o tik kaip šaltiniai arba įrankiai tam tikroms funkcijoms, veikloms atlikti. Kūrinio autoriumi gali būti tik žmogus.

11. Jei kyla klausimų, kiek sukurtas rezultatas yra žmogaus, o kiek DI įrankių darbo rezultatas, atvejis turi būti nagrinėjamas ir sprendžiama individualiai, tačiau siūloma laikytis nuostatos, kad jeigu

būtų nustatyta, jog žmogaus / žmonių indėlis į šį rezultatą yra minimalus, jų pripažinti rašto darbo autoriais nebūtų galima, o būtų traktuojamas kaip neatliktas, nepateiktas.

12. Jei žmogaus / žmonių indėlis į darbą nuo pat darbo atlikimo pradžios buvo suprantamas ne kaip pats sukurtas turinys, o tokio turinio parinkimas, išdėstymas, struktūravimas, maketavimas ar pan. veiklos, DI sugeneruoto turinio rinkinio autorystė galėtų priklausyti tai atlikusiam žmogui / žmonėms.

13. Generatyvinio DI įrankiais sugeneruotas tekstas arba jo dalis cituojama taip pat, kaip ir bet kokio kito autoriaus tekstas. Jei toks turinys yra perfrazuojamas, nuoroda į DI įrankį taip pat pateikiama taip, kaip ir cituojant kito autoriaus mintis. Laikomasi konkrečiose mokslo ar studijų kryptyje numatytų citavimo normų ir reikalavimų.

14. Jei rašto darbe naudojama tik dalis DI įrankiais sugeneruoto didesnės apimties turinio, visą sugeneruotą tekstą reikia pridėti rašto darbo prieduose. Tai reikalinga todėl, kad DI įrankiai kiekvieną kartą generuoja unikalius atsakymus, todėl net ir pateikus tokią pat užklausą dar kartą, sugeneruotas tekstas jau bus kitoks.

15. Siūloma generatyvinio DI įrankių panaudojimą aprašyti ir literatūros sąrašė, kaip šaltinį ar priemonę, nurodant įrankio pavadinimą, įrankį sukūrusią organizaciją, teksto sukūrimo datą, bei interneto svetainės adresą.

16. Kadangi generatyvinio DI įrankių naudojimas yra siejamas su įvairiomis kibernetinėmis grėsmėmis (pvz., asmens duomenų atskleidimas, duomenų nutekimas, neteisingos informacijos pateikimas ir pan.), o generatyvinio DI įrankiai ar modeliai negarantuoja šių duomenų saugumo, rekomenduojama į juos nekelti asmens duomenų, kitų konfidencialių duomenų ir / ar informacijos, taip pat informacijos, susijusios su trečiosiomis šalimis, ir bet kokios kitos jautrios informacijos, tame tarpe ir dar nepaskelbtų tyrimų duomenų ar pan.

IV SKYRIUS

TEISĖS IR ATSAKOMYBĖS NAUDOJANT DIRBTINIO INTELEKTO ĮRANKIUS MOKSLO IR STUDIJŲ PROCESĖ

17. Studijas organizuojančių ir administruojančių padalinių (pagal jų veikimo nuostatus) teisės:

17.1. gauti informaciją apie grįžtamąjį ryšį dėl generatyvinio DI įrankių naudojimo mokslo ir studijų procese iš jų naudotojų;

17.2. gauti specialistų ar konkrečios srities ekspertų konsultacijas dėl generatyvinio DI įrankių naudojimo mokslo ir studijų procese, galimų pažeidimų prevencijos ar jų šalinimo klausimais;

17.3. nuolat tobulinti savo kompetencijas, dalinantis patirtimis su kitais, dalyvaujant kompetencijų tobulinimo renginiuose;

17.4. bendradarbiauti su kitais Kolegijos struktūriniais padaliniais, dėstytojais, studentais bei Akademinės etikos komiteto, Atitikties mokslinių tyrimų etikai komiteto nariais identifikuojant piktnaudžiavimo atvejus bei taikant atitinkamas sankcijas.

18. Studijas organizuojančių ir administruojančių padalinių (pagal jų veikimo nuostatus) atsakomybės:

18.1. atsižvelgiant į mokslo ir studijų krypties / studijų programų specifiką ir poreikius, parengti rekomendacijas dėl DI naudojimo mokslo ir studijų procese, įvairaus pobūdžio ir lygmens rašto darbuose ir pan.

18.2. inicijuoti aktualių dokumentų, kuriuose, atsižvelgiant į mokslo ir studijų krypties / studijų programų pobūdį ir poreikį, būtų apibrėžtos generatyvinio DI įrankių ir modelių naudojimo studijų procese normos ir atvejai, kai tokių įrankių naudojimas yra draudžiamas, atnaujinimą;

18.3. užtikrinti nuolatinę pagalbą ir paramą dėstytojams ir studentams DI klausimais, organizuojant periodiškus kompetencijų tobulinimo renginius;

18.4. teikti nuolatinę pagalbą studentams, dėstytojams bei Akademinės etikos komiteto, Atitikties mokslinių tyrimų etikai komiteto nariams identifikuojant piktnaudžiavimo atvejus bei taikant atitinkamas sankcijas.

19. Dėstytojų teisės:

19.1. gauti specialistų ar konkrečios srities ekspertų konsultacijas dėl generatyvinio DI įrankių naudojimo mokslo ir studijų procese ir galimų pažeidimų prevencijos ar jų šalinimo klausimais;

19.2. nuolat tobulinti savo kompetencijas, dalinantis patirtimis su kitais, dalyvaujant kompetencijų tobulinimo renginiuose;

19.3. bendradarbiauti su kitais Kolegijos struktūriniais padaliniais, dėstytojais, studentais bei Akademinės etikos komiteto, Atitikties mokslinių tyrimų etikai komiteto nariais identifikuojant piktnaudžiavimo atvejus bei taikant atitinkamas sankcijas.

20. Dėstytojų atsakomybės:

20.1. atnaujinti dėstomų dalykų aprašus (jų turinį, ugdomas kompetencijas ir studijų rezultatus bei jų pasiekimo ir vertinimo reikalavimus), atsižvelgiant į sparčią DI raidą. Ypač svarbu užtikrinti, kad studijų ir studijų rezultatų pasiekimo ir vertinimo formos ir metodai, atitiktų šiose Gairėse išdėstytas nuostatas, o pasiektus studijų rezultatus ir įgytas kompetencijas būtų galima įvertinti skaidriai, objektyviai ir kokybiškai, laikantis visų akademinės etikos principų;

20.2. studijų dalyko pradžioje supažindinti studentus su pagrindinėmis generatyvinio DI įrankių naudojimo nuostatomis Kolegijoje (taip pat ir šių Gairių) ir specifiniais konkrečiau dėstomo studijų dalyko reikalavimais;

20.3. jei studijų dalyko esmė neprieštaruoja generatyvinio DI įrankių naudojimui, mokyti studentus konstruktyviai, atsakingai ir etiškai jais naudotis, nurodant, kokie ir kokia apimtimi jie buvo panaudoti studijų procese bei įvairaus pobūdžio rašto darbuose;

20.4. kilus klausimams dėl etiško DI įrankių naudojimo arba pastebėjus netinkamo naudojimo atvejus, kreiptis į Akademinės etikos komiteto pirmininką ar studijas organizuojančių ir administruojančių padalinių administraciją (katedros vedėją, Fakulteto dekaną / prodekaną ir kt.);

20.5. nenaudoti generatyvinio DI įrankių mokslo publikacijų, baigiamųjų darbų ar kitų panašaus pobūdžio darbų recenzijoms rengti.

21. Studentų teisės:

21.1. būti supažindintam su šiomis Gairėmis ir kitais generatyvinio DI įrankių naudojimą reguliuojančiais dokumentais;

21.2. naudoti generatyvinio DI įrankius tik, jei jų naudojimas yra leidžiamas / nėra draudžiama juos naudoti, ir tiek bei taip, kiek ir kaip jo naudojimas Kolegijoje ar / ir atskiroje jo studijuojamoje studijų kryptyje / programoje ar atskirame studijų dalyke leidžiama;

21.3. kilus klausimams dėl etiško naudojimo, konsultuotis su dalyko (modulio) dėstytoju ar / ir praktikos ar rašto darbo vadovu;

21.4. kreiptis į studijas organizuojančius ir administruojančius padalinius dėl netinkamo kitų Kolegijos bendruomenės narių naudojimo, jei tokie atvejai jam tampa žinomi.

22. Studentų atsakomybės:

22.1. susipažinti su Kolegijos Akademinės etikos kodeksu, šiomis Gairėmis ir kitais generatyvinio DI įrankių naudojimą reguliuojančiais dokumentais ir naudoti juos atsakingai ir etiškai;

22.2. naudoti generatyvinio DI įrankius tik, jei jų naudojimas yra leidžiamas / nėra draudžiama juos naudoti. Panaudojus būtinai įvardinti žodžiu (jei jie naudoti mokymuisi, o ne rašto darbui parengti) arba raštu (t. y. įrašų rašto darbe arba atskiru priedu), nurodant, kokie ir koku mastu DI įrankiai buvo panaudoti. Generatyvinio DI įrankio ar modelio panaudojimo rašto darbe neatskleidimas laikytinas akademinio nesąžiningumu ir baudžiamas pagal atitinkamų teisinių dokumentų nuostatas;

22.3. kilus klausimams dėl etiško naudojimo, konsultuotis su dalyko (modulio) dėstytoju ar / ir praktikos ar darbo vadovu;

22.4. laikytis Gairėse bei kursinių, baigiamųjų ar kitų rašto darbų rengimo metodiniuose nurodymuose, dėstytojo pateiktuose reikalavimuose aprašytų citavimo (taip pat ir DI įrankių) reikalavimų.

IV SKYRIUS BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

23. Šios Gairės nepakeičia jau egzistuojančių akademinę etiką ir kitus atitinkamus aspektus reglamentuojančių dokumentų, todėl visais atvejais reikia laikytis Kolegijos akademinės etikos, duomenų saugos ir autoriaus (autorytės) teises ginančių reikalavimų ir nuostatų.

24. Šiomis Gairėmis siekiama užtikrinti Kolegijoje diegiamų DI įrankių validumą, numatyti ir inicijuoti įdiegimą mechanizmą, kurie leistų kaip galima geriau stebėti DI įrankių naudojamus algoritmus ir duomenis bei jų generuojamus rezultatus mokslo ir studijų procese Kolegijoje.

25. Gairės keičiamos ir papildomos Kolegijos direktorato sprendimu direktoriaus įsakymu.
